

INUIT ATAQATIGIIT INATSISARTUNI

15.februar 2016

UKA 2016/101

Inatsisartut suleriaasiat § 33 immikkoortoq 1 naapertorlugu matumuuna inatsisartunut aalajangiiffigisassatut siunnersuut imaattoq saqqummiuppara.

Danmarkip naalagaaffiata inatsisaata tungaviusup § 42-ni ikinnerussuteqartunik illersuinissamut aalajangersakkamut aallaaviatigut naapertuuttumik Inatsisartuni inatsisissatut siunnersuummik akuerineqarsimasumik, pisut aalajangersimasut ataasiakkaat minillugit, Inatsisartuni ikinnerussuteqartunit minnerpaamik ilaasortat pingajorarterutaannik amerlassusilinnit innuttaasunik taasititsissutigineqarsinnaanissaanik aalajangiisoqarsinnaanissaanik Naalakkersuisut UPA2017-mut inatsisissatut siunnersuusioqqullugit peqquneqarnissaannik Inatsisartunut aalajangiiffissatut siunnersuut.

(Inatsisartunut ilaasortaq Peter Olsen, Inuit Ataqatigiit)

Tungavilersuut:

Inuit sumiluunniit ataatsimooqatigiiffianni peqatigiilluni aaliangeeqatigiittarnissaq pisariaqarpoq.

Angerlarsimaffitsinni sunik unnukkorsiuutitussanerluta meeqqallu unnukkut qassinut angerlare-ersimassanersut ilaqatariittut ataatsimut isummerfigalugu aaliangiiffigisariaqarparput.

Kalaallisut atuartitsinermi sammisaq suna sammineqassanersoq aammalu anartarfiit asanneqar-tarnerannut aningaasanik amerlanerusunik atuisoqassanersoq atuarfimmi aaliangersaasoqartar-poq.

Suliffeqaraanni qanoq annertutigisumik akileraartoqartassanersoq inuiaqatigiinni inuit ilaannit aaliangersarneqartarpoq.

Nunani assigiinngitsuni mingutsitsineq qanoq annertutigisumik killilersorneqassanersoq, imalu-unniit kisermaassilluni innuttaminillu naqsimannilluni aqutsisuusumut sorsunnissaq ajunngitsu-unersoq pillugu nunarsuarmioqatigiit isumaqatigiinniarsarisarput.

Tassaavoq taanna demokratimik aamma taaneqartartuq. Oqaaseq grækerit oqaasianingane-ersuuvoq oqaatsinik marlunnit katitigaasoq: Demos tassaalluni "Inuiaat" (folket) Kratos tassa-alluni "pissaneq" imlt. "aqutsineq" (magt/styre)

Demokrati ingerlalluartuq aqutseriaasiuvoq, kiiffaanngissuseqarnarnerpaaq toqqissimanarper-paaq, uannik ilinnillu periarfissanik amerlanerpaanik periarfissiisartuq, pigissarluarnerpaanis-satsinnillu kinguneqartitsisartuq. Aqutseriaaseq taamaattoq aalaakkaasuunerpaavoq allanngo-rannginnerpaaq nuannernerpaallunilu.

Illit isummat naapertorlugu upperisaq sunaluunniit ilinnut isumaqarluarnerpaasoq demokratiimi upperisarisinnaavat, kina katikkusunnerlugu ilinniagarlu suna ingerlakkusinnerlugu illit nammi-neq aaliangersinnaallugu. Nipilersuut sunaluunniit nuannarisat tusarnaarsinnaavat, filmi takorusutat sunaluunniit takusinnaavat, atuagarlu atuarusutat sunaluunniit atuarsinnaallugu.

Ikinnerussuteqartunut (minoritet) ilaaguit, nakuuserfigineqarnissamut, eqqunngitsuliorfigine-qarnissamulluunniit illersugaavutit, politikkimullu isernissannut sunniuteqaqataanissamullu alla-tulli pisinnaatitaaffeqarlutit.

Arnaaguit angutitulli pisinnaatitaaffeqarputit. Ataavit, qatanngutivit, illoqqavit, akkaavit angaavit, uivivilluunniit qulaatinnarlutit aaliangiiffigisinnaangilaatit. Atuartitaanisamat ilinniar-titaanissamat suliffeqarnissamat, nuannersorsuarsuarmillu inuuneqarnissamat nukappiaq-qatulli angutitulli pisinnaatitaaffeqartigaatit. Timit illit nammineq oqartussaaffigaat, atoqate-qarusunngikkuit naaggaarsinnaatitaallutit aamma katikkusunngikkuit katinngissinnaatitaallutit.

Inatsimmi tamatta naligiippugut, qanorluunniit oqarsinnaatitaallutalu allassinnaatitaavugut, kikkulluunniit naapissinnaallugit kiffaangissuseqarpugut. Oqartussanut qunussuteqarata inu-uneqarsinnaavugut. Tamanna meeqqatsinnut ilaqutsinnullu tamanut aamma atuuppoq.

Naatsumik oqaatigalugu; Kiffaangissuseqarnissatsinnik naligiissitaanissatsinnik, toqqissima-nissatsinnik, aningaasarsiornissatsinnik nuannisarnissatsinnillu tamaat oqartussaaqataanerata periarfissippaatigut.

Kiffaangissuseqarusussuseq toqqissisimarusussuserlu tamatsinniippoq soorluttaa q aamma tamatta nuannisarnitsinnik pisariaqartitsinerput tamatsinniittoq. Taakku pingasut piginnik-kutsigit, pilluarluta, isumaqarluartumillu inuuneqarsinnaangilagut. Naligiinnermik pisaria-qartitsinerput ajornakusoornerulaarsinnaavoq, amerlanerpaartattami immaqa allaninnarnit pitsaanerumik inoarusinnaagaluar mata. Kisianni tamat oqartussaaqataaneranni naligiinneq pinngitsoorneqarsinnaangilaq, inuunererusunnarpoq, naligiinnerummi kiffaangissuseq, toqqissisimaneq nuannisaarnissarlu qulakkeertarmagu.

Taamattumik tamat oqartussaaqataanerat – demokratii pingaaruteqarpoq. Inuttullu inuuninni demokratiimi ingerlalluartumi inooqataanissat pingaaruteqarluinnarpoq.

Nunatsinnimi taava tamat oqartussaaqataanerat qanoq ingerlava? Ingerlalluarnerluni? Imalu-unniit ingerlanerluppa? Kiamitaavami tamanna akisinnaavaa? Eqqortumik akineqarsinnaanerpa? Qularnangilaq inummiit inummut aamma partiimiit partiimut tamanna assigiiingitsunik akissu-tissarsineqarsinnaasoq.

Uanga isumaqarpunga ullumikkut nunatsinni tamat oqartussaaqataanerata ingerlanneqarnera naammaginartumik ingerlanneqartoq aamma sunaluunniit pitsaanerujuaannarsinnaasoq upperaara.

Nunatsinni aamma taamaappoq, sunaluunniit pitsanerujuaannarsinnaavoq. Assersuutigiinnar-sinnaavara uranimut tunngatillugu piffissami kingullermi oqallinnerput aaliangersaanerpullu pitsaanerujussuarmik ingerlanneqarsinnaagaluartoq isumaqarpunga.

Nultolerancep atorunnaarsinneqarnerani, uranisiortoqarsinnaalerneranik, ulorianartunillu qinngornilinnik piaasoqarsinnaalerneranik, tamakkunanngalu nunatta avataanut tunissarsior-toqalersinnaanerani aalingersaasoqarnerani, qulaatinnarneqarsimasutut misigisimasut amerla-soorparujussuullutik

Paasititsiniaaqqaarluni taassumalu kingorna uran pillugu taasititsisoqarnissaanik kissaateqaralu-arlutik tusaaneqanngitsutut misigisimasut amerlasoorparujussuullutik.

Tamanna aamma uppernarsarneqarpoq HS analysep misissuititsinerani. Inuttaasut amerlaner-paartaasa kissaatigaluarpaat uran pillugu taasitsisoqarnissaa.

Naluneqanngitsutullu Inuit Ataqtigiit upernaq ataatsimiinnitsinni innuttaasut taasitinneqarnis-saat inatsisartunut aaliangigassanngorlugu oqaluuseritikkaluarparput amerlanerussuteqartuniilli itigartinneqarsimalluni.

Ilaatigut taamatut tunngavilersuuteqarlunga inatsisartuni ikinnerusussuteqartut illersorneqar-nissaannut tunngatillugu inatsisiliortoqarnissaannik siunnersuutiga matumuuna inatsisartunut oqaluuserisassanngortippara.

Qanortoq torersumik inerititaqarfiulluartumillu oqallittoqarli aaliangersaasoqarlilu.

Pisortanut aningaasatigut allaffissornikkullu kingunerisassat.

Inatsisissatut siunnersuut Inatsisartut Naalakkersuisullu pillugit Inatsisartut inatsaannut allannguutissatut siunnersuuttut ilusilersorneqarsinnaavoq. Inatsisissap suliarineqarnera nutserinermut, tusarniaanermut inatsisitigullu misissuinikkut aningaasartuutit ilanngullugit aningaasaqarnikkut allaffissornikkullu suliarinera atorfilittap ukiup affaanik sivisunerunngitsumik sulisinneqartumik kinguneqarnissaa ilimagisariaqarpoq. Innuttaasut taasitinneqarnissaannut aningaasartuutit pillugit Naalakkersuisut § 37 tunngavigalugu apeqquteqaammut nr. 43/2016-mut akissuteqaatiminni ilisimatitsipput innuttaasunik taasititsineq kingulleq pisoq (2008-mi) 2 mio. Kr.-nik aningaasartuuteqarfiusimasoq, taakkunannga 500.000 kr. Taasititsinivittaanut atorput 1,5 mio. Kr.-nillu sinneri innuttaasunik taasititsineq sioqqullugu innuttaasunik paasititsiniaanermut atorneqarsimallutik.

Namminersorluni inuussutissarsiuteqarnermut aningaasatigut allaffissornikkullu kingunerisassat.

Soqanngilaq

Innuttaasunut aningaasatigut allaffissornikkullu kingunerisassat.

Soqanngilaq.

Ilanngussaq:

Danmarkip naalagaaffiata tunnaviusumik inatsisaata § 42-a:

§ 42. Inatsisissatut siunnersuut inatsisartunit akuersissutigineqarsimappat inatsisartunut ilaasortat aggornerisa pingajuisa siunnersuutip naammassilluni akuersissutigineqarneranit ulluinnaat pingasut qaangiutsinnagit siulittaasoq piumaffigisinnaavaat inatsisissatut siunnersuut innuttaasunut taasissutigiteqqullugu. Taama qinnutigisaq allaganngorlugu tunniunneqassaaq ilaasortanillu kinguartitsiniartunit atsiugaalluni.

Stk. 2. Inatsisissatut siunnersuut innuttaasunit taasissutigineqarsinnaasoq, tak. stk. 6 taamaallaat stk. 7-imi eqqartorneqartutut pissutissaqarpat kunngimit aalajangersarneqassaaq stk. 1-imi piffissaatitaasoq qaangiutsinnagu imaluunniit innuttaasut taasisinneqarnissaat piumasarineqartinnagu.

Stk. 3. Inatsisissatut siunnersuut innuttaasunut taasissutigitinniarneqaraangat inatsisartut siunnersuutip naammassilluni akuersissutigineqarneranit ulluinnaat tallimat qaangiutsinnagit aalajangersinnaavaat siunnersuut tunuartinneqaannassanersoq.

Stk. 4. Stk. 3 naapertorlugu inatsisartut aalajangiingippata inatsisissatut siunnersuutip innuttaasut taasisinneqarnerisigut misilinneqarnissaanik nalunaarut piaarnerpaamik statsministerimut nassiunneqassaaq, taassumalu inatsisissatut siunnersuut tamanut tusagassiaritissavaa nalunaarutigalugulu innuttaasut taasisinneqassasut. Statsministerip aalajangiinera naapertorlugu innuttaasut taasisinneqassapput taasissutissap tusagassiarineranit piaarnerpaamik ulluinnaat aqqaneq-marluk qaangiussimappata kingusinnerpaamillu ulluinnaat 18-it qaangiutsinnagit.

Stk. 5. Innuttaasut taasisinneqarneranni inatsisissatut siunnersuut akueriومانerlugu akueriومانnginnerluguluunniit taasisitissutigineqassaaq. Inatsisissatut siunnersuut tunuartinneqassappat inatsisartussanik qinersisinnaasut taaseqataasut amerlanersaasa, qinersisinnaasulli tamakkerlutik 30 pct.-ii inornagit, inatsisissatut siunnersuummut naaggaarsimanissaat piumasarineqarpoq.

Stk. 6. Inatsisissatut siunnersuutit naalagaaffiup aningaasai pillugit, aningaasat atortitassat tapiuserneqarnissaanik, akuersissutaagallartunut, naalagaaffiup taarsigassarsinissaanut, atortifigisassat aalajangernerannut, akissaatinut pensioninullu, innuttaasunnngortinneqarneranut, pinngitsaaliilluni arsaarinissanut, akileraarutit akissarsianit nioqqutinillu pisassat pillugit inatsisillu isumaqatigiissutigisat eqqortinniarnissaannut atassuteqartut innuttaasunut taasissutigitinneqarsinnaanngillat. Taasisutigitinneqartussaannngillattaq siunnersuutit §§ 8-mi, 9-mi, 10-mi aammalu 11-mi eqqartorneqartunut inatsisinut atasut aammalu aalajangersagassat § 19-imi eqqartorneqartut inatsisitut pissuseqartittariaqartut, kingulliilli taakku aatsaat taasissutigi-tinneqarsinnaapput immikkut inatsisiliaasukkut aalajangerneqarpat taasissutigineqassasut. Inatsisit tunngaviusut allannguuteqartinneqarnissaanni § 88-imi najoqqutassiat atortussaapput.

Stk. 7. Pisariaqarluinnartillugu inatsisissatut siunnersuut innuttaasunut taasissutigitinneqarsinnaasoq isumaqatigiissutigineqarniariarpat erniinnaq kunngimit aalajangersarneqarsinnaavoq taamaaliornissamut aalajangersagaasumik siunnersuut ilaqarpat. Inatsisartunut ilaasut aggornerisa pingajuisa stk. 1-imi najoqqutassaattat naapertorlugit piumasarippassuk inatsisissatut siunnersuut inatsilluunniit atortussanngortitaareersimasoq innuttaasunut taasissutigitinneqassasut najoqqutassat siuliini eqqartorneqartut atorlugit taasisitsineqassaaq. Taasisitsinikkut inatsit atortussaatinneqanngippat tamanna statsministerip utaqqisiinnarnagu kingusinnerpaamillu innuttaasut taasisinneqarnerannit ullut 14-it qaangiutsinnagit tamanut nalunaarutigissavaa. Ullormit nalunaarutigineqarfianit inatsit atortuujunnaassaaq.

Stk. 8. Innuttaasut taasisinneqartarnissaanni najoqqutassat erseqqinnerusut inatsisitigut aalajangersarneqartussaassapput, tamatumunngalu atatillugu aalajangerneqassalluni qanoq annertutigisumik Savalimmiuni Kalaallillu Nunaanni taasisitsineqassanersoq.